

De heer VAN URK: Mijnheer de Voorzitter! Hoe komt het nu dat de PPR/PSP-fractie zo regelmatig moeite heeft met beslissingen die of wel fundamenteel goed beleid teniet doen dan wel echt noodzakelijk nieuw beleid onmogelijk maken? Ik breng in herinnering onze stem tegen een onverdiepte aanleg van rijksweg 1, onze pogingen om het schoolmaatschappelijk werk bij "Onder de Kap" op peil te houden, de grote moeite die onze fractie had met de beslissing dat Catalpa geen volstrekt algemene voorziening meer is, zoals een lagere school en het vooralsnog niet akkoord gaan met een inkrimping van het totale personeelsbudget van onze gemeente. Immers: Wanneer er binnen het gemeentelijk apparaat vacatures niet noodzakelijk behoeven te worden opgevuld, zijn er nog genoeg plekken in dit huis waar onmiddellijk mensen op zinvolle wijze aan de slag kunnen. Dat wij met deze soort van beslissingen zoveel moeite hebben komt, omdat de partijen die ik hier vertegenwoordig, zich niet alleen plaatselijk manifesteren. Zij ontwikkelen ook landelijk duidelijk andere gedachten dan de nu gangbare over een sociaal-economisch beleid.

Nu zijn er twee opvattingen over het besturen van een gemeente

mogelijk. De ene luidt dat je je hebt te bewegen binnen de door de rijksoverheid aangegeven marges. Dan zeuren wij niet verder over de onvoldoende storting in het gemeentefonds door het rijk, gelet ook op het relatief gezien duidelijk toegenomen takenpakket van de gemeenten. Wij doen gewoon wat ons is opgedragen en wij zorgen ervoor dat de begroting sluitend wordt, zelfs al moeten wij dan posten schrappen waar wij eigenlijk wel achter staan. Dan zullen wij aan noodzakelijk nieuw beleid helemaal niet kunnen toekomen. Een tweede opvatting is dat je op een gegeven ogenblik weigert je medeverantwoordelijk te maken voor een in jouw ogen onjuist beleid van de rijksoverheid. Zoiets doe je niet snel; het gaat er niet om je domweg in te nestelen in het gemeentelijk bastion. Toch is het de vraag of je per saldo genoeg neemt met een ons verantwoordelijkheid onder het inleveren van een pond beleid, terwijl je van mening bent dat dat bij a. der rijksoverheidsbeleid niet nodig zou zijn geweest dan wel op verantwoorde wijze had gekund. Met deze vraagstelling in het hoofd wil ik een poging wagen deze algemene beschouwingen in een sociaal-economisch kader te plaatsen. De schets die ik zal geven van volgens PPR en PSP zinvolle aanzetten tot een ander sociaal-economisch beleid zal naar ik aanneem tot gevolg hebben, dat de conclusies die wij nu bij deze begroting en straks bij de februari-nota trekken, beter worden begrepen. Het lijkt overigens zonder meer een zinvolle zaak ons bij algemene beschouwingen niet al te zeer te laten overheersten door de op zich zelf belangrijke vraag "hoe sluiten wij de begroting"; het is beter de problemen waar wij als gemeenschap voor staan in een breder kader te plaatsen.

Onze economie draait op produktie. Met wat wij nationaal produceren, verdienen wij ons nationaal inkomen. Onze nationale produktie heeft, vergeleken met veel andere landen, een ongekeerde hoogte aangenomen. Zo'n f 20.000,— per inwoners per jaar. In Zuid-Amerika is die produktie ongeveer f 2000,— en in Bangla Desh slechts éénhonderdste van wat wij hier met ons allen produceren. Dit is een in cijfers uitgedrukt beeld van de alom onderschreven stelling dat Nederland één van de rijkste landen ter wereld is, maar het zijn juist die kille cijfers die aantonen hoe welvarend. Nu gaat mijn verhaal verder niet over de betere verdeling van die welvaart die op wereldniveau moet plaatsvinden. Daarvoor zijn in eerste instantie inderdaad andere plaatsen. Ik noemde deze getallen slechts om te illustreren hoe rijk wij feitelijk zijn en hoe vreemd het derhalve is dat wij zulke problemen hebben met onze economie vandaag de dag. Wij kunnen nog wel een stootje velen.

Produktie komt tot stand door een aantal factoren, waarvan de belangrijkste zijn: arbeid en kapitaal. Er vindt een ontwikkeling plaats waarin de produktie steeds minder door de factor arbeid en steeds meer door de factor kapitaal wordt bepaald. Voor iedereen is dat duidelijk zichtbaar in een toename van de automatisering en een afname van de benodigde hoeveelheid arbeid. Nu is daar op zich zelf weinig op tegen. Wat is er nu mooier dan dat allerlei stom werk - want juist stom werk leent zich voor automatisering - wordt overgenomen door machines, terwijl ons nationaal inkomen op peil blijft? Natuurlijk kan er een aantal kanttekeningen worden gemaakt. Om te beginnen de zin van arbeid in de beleving van de mensen. Toch hoeft daar niet zo'n probleem te liggen, wanneer wij denken aan een algemene werktijdverkorting, zodat iedereen weer zijn steentje kan bijdragen aan het laten draaien van onze maatschappij. Een tweede kanttekening kan betreffen de vraag "hoe zinvol is produktie in haar resultaat", maar die vraag is óók aan de orde, wanneer alle produktie door voornamelijk arbeid wordt bewerkstelligd. Het antwoord op die vraag moet luiden: Wanneer wij geld besteden om onzinnige dingen te produceren om daarmee dat geld terug te verdienen, kun je het beter laten en word je er nog niet veel slechter van, want je hebt ook geen investeringen gepleegd. Voorbeeld: Om een nog steeds schrikbarende hoeveelheid onzin-goederen als weer een nieuw soort van telefoon of "de nieuwe angstaanjagend lekkere wokkel speciaal" te produceren, hebben wij energie nodig. Wij kopen dus olie van verre, voor veel geld. Vervolgens raffineren wij die schaarse grondstof tot bruikbare brandstof in met veel investeringen gebouwde petrochemische industrie die vaak sterk vervuilend is en die derhalve ons leefklimaat bedreigt. Wat nu, wanneer wij die nieuwe telefoon of wokkel eens niet zouden hebben gefabriceerd? Wel, dan hebben wij die olie en de vervuilende raffinaderij niet nodig. Weliswaar komt er geen geld binnen uit de verkoop van deze soort van nieuwe produkten, maar wij hebben ook niet geïnvesteerd en alles blijft bij het oude. Óók het milieu en niet in de laatste plaats. Dit voorbeeld is simpel, maar in essentie juist. Argument tegen: Wanneer wij geen nieuwe produktie maken - en dus winstmogelijkheden laten liggen - daalt het nationaal produkt, c.q. inkomen, want oude markten vallen weg en daarvoor moet je nieuwe zoeken. Nog daargelaten dat er nog genoeg zinnige markten zijn te vullen - ik noem mogelijkheden voor energiebesparingsindustrie en informatie-industrie - gaat het dan om de vraag "willen wij desnoods iets terug in materiële welvaart met behoud en herovering van een stuk immaterieel welzijn". Voor ons is deze vraag al beantwoord.

Met daarbij de kanttekening dat wij nog niet zo benauwd zijn voor een sterke daling van het nationaal inkomen. Er liggen volgens ons redelijke alternatieven voor nieuwe produktie zoals ik er net al noemde; men denke ook eens aan de woningbouw en de woningvernieuwbouw.

Ik kom terug tot de uitgangstelling "wat is erop tegen, wanneer de loonafhankelijke werkloosheid toeneemt, door automatisering, die weer een gevolg is van het zoeken naar lagere produktiekosten door ondernemers." "De lonen worden te hoog", "de winstmarges te klein, wij kunnen niet meer investeren". In het kort samengevat de geluiden die vanuit de VNO zijn te vernemen en die feitelijk beschouwd in een aantal gevallen best waarheid bevatten. Maar zoals ik al zei "wat is objectief bezwaarlijk aan het niet hebben van werk in loondienst, wanneer ons nationaal inkomen hoog genoeg blijft om iedereen aan voldoende inkomen te helpen". (De subjectieve beleving van arbeid en oplossingen in die richting, zoals werktijdverkorting, laat ik nu even buiten beschouwing; het gaat mij om een economische benadering.)

Veronderstel nu eens dat wij het recht op inkomen zouden loskoppelen van het verrichten van arbeid. In de huidige situatie is deze koppeling nog steeds aanwezig; wij verzekeren ons wel tegen werkloosheid, maar wij doen dat van een inkomen dat wij verwerven door onze arbeid te verkopen. Ik heb het dan over een gegarandeerd inkomen of basisinkomen voor iedereen. Is dat betaalbaar? Ik hanteer een rekenvoorbeeld aan de hand van cijfers van het CBS over 1979. Totaal ontvingen en besteedden de gezinshuishoudingen in dat jaar f 297 miljard. Om en nabij is dat het nationaal inkomen. De ontvangsten bestonden voor f 177 miljard uit lonen, salarissen en sociale lasten die door werkgevers werden opgebracht. Een bedrag van f 64 miljard werd ontvangen als sociale uitkering en f 41 miljard werd als inkomen verkregen door bedrijfsuitoefening, uit deelnemingen en uit beleggingen. Aan de uitgavenzijde werd zo'n f 175 miljard besteed aan voeding, duurzame consumptie, wonen etc.; samengevat de consumptieve bestedingen. Een bedrag van f 40 miljard ging naar de directe belastingen en f 56 miljard naar de premiepot voor de sociale verzekeringen. Voor hen die dit rekenvoorbeeld niet zo snel hebben genoteerd, kan ik mededelen, dat ik het overzicht als bijlage bij deze beschouwingen heb gevoegd. (*) Overigens liggen de consumptieve bestedingen voor 1981 naar schatting op zo'n f 200 miljard; aanzienlijk meer nog derhalve dan in 1979. Voor het gemak - omdat over dat jaar

(*) Zie bijlage A, toegevoegd aan dit verslag.

harde cijfers bekend zijn - blijf ik uitgaan van de situatie in 1979. Veronderstel nu dat wij iedere Nederlander van vijftien jaar en ouder een basisinkomen verstrekken van f 1000,- per maand netto. En aan kinderen onder de vijftien, via hun ouders, de helft daarvan. Dat komt neer op zo'n f 161 miljard per jaar. De berekening heb ik ook in de bijlage opgenomen. Met een basisinkomen voor iedereen kunnen wij sociale verzekeringen en voorzieningen opheffen. Iedereen heeft dan een bodemuitkering. Derhalve moet dat bedrag van f 161 miljard worden gefinancierd uit de huidige post lonen, salarissen, de post inkomen uit bedrijfsuitoefening en de post sociale uitkeringen. Die bedroegen in 1979 samen f 282 miljard. Resteert dus nog f 121 miljard om te besteden voor bij voorbeeld differentiatie richting alleenstaanden en in geldelijke waardering voor hen die rotklussen opknappen, althans wat men gangbaar daarvoor verstaat, zoals vuilnis ophalen. Er kan, indien het met die extra differentiatie bovenop de bodemuitkering niet mocht lukken deze soort van werkzaamheden te verrichten, altijd nog worden overwogen een morele plicht tot het verrichten van dit werk in te voeren; een sociale dienstplicht. Maar dan wel over alle bewoners gelijkelijk verdeeld en niet, zoals de nieuwe minister van c.r.m. laatst suggereerde, dit werk laten opknappen door hen die nu toevallig zonder werk zitten. Zo'n sociale dienstplicht zou naar onze mening ook nu al, uit solidariteitsoverwegingen, nog niet zo gek zijn.

Er is natuurlijk een aantal "mitsen" en "maren" verbonden aan zo'n systeem van basisinkomen. Voor de financiering ervan kan moeilijk meer een beroep worden gedaan op het belasten van lonen, want die worden in zo'n situatie lager. Ze vormen namelijk nog slechts de top bovenop de bodemuitkering. Daardoor wordt het voor arbeidsintensieve bedrijven en mensen die iets nieuws willen beginnen trouwens makkelijker om overleefd te blijven, maar dit terzijde. Je moet dus naar een andere, redelijk stabiele belastingbron zoeken en die kun je bij voorbeeld vinden in het belasten van energieverbruik of van geïnvesteerd vermogen. Winst zou ook een aangrijpingspunt kunnen zijn, maar die bron is minder stabiel. Zoals ook het belasten van inkomens als financieringsbron een gaandeweg aflopende zaak wordt. Hoe dan ook, een algemeen basisinkomen is te financieren. Mits er ook een maximuminkomen wordt ingevoerd, want anders verdwijnt door looneisen het effect van het systeem. Dit is een lange uitleg, maar die was nodig voor het vervolg van mijn betoog.

Wat zijn nu de voordelen voor onderscheidelijk de overheid en de burger? Voor de laatste betekent het door mij geschetste systeem

dat de burger niet meer loonafhankelijk en dus zelfstandiger wordt. Denk eens aan alle vrouwen die nu geen "werk" en dus geen inkomen hebben. Of aan studerenden die niet meer afhankelijk zijn van het inkomen van hun ouders om te gaan studeren, al dan niet via een beurs. Tegen degenen die stellen "een basisinkomen zorgt er alleen maar voor dat vrouwen voortaan helemaal thuis blijven zitten" zeg ik: Wanneer je dat wilt tegengaan, zul je - weer - moeten denken aan algemene werktijdverkorting. Met een basisinkomen kan men dan zelf kiezen of men uit de dan beschikbare hoeveelheid banen wil kiezen; zonder een basisinkomen worden in elk geval de minima welhaast verplicht met minstens twee mensen uit een leefeenheid buitenshuis te gaan werken, want hun loon zakt natuurlijk navenant de verkorting van het aantal arbeidsuren. Ervan uitgaande dat een sociale dienstplicht vooralsnog niet wordt ingevoerd, valt over die keuze nog een aardig robbertje te stoeien, wanneer je in het achterhoofd houdt de vraag in hoeverre een overheid het individuele leven van haar inwoners mag sturen.

Voor de overheid betekent een basisinkomen werkelijk een fantastische mogelijkheid om haar financieringstekort en uitgavenpatroon terug te dringen. Om te beginnen ziet zij - als arbeidsintensief bedrijf - haar loonkosten (dus het grootste deel van haar uitgaven) sterk dalen; er hoeven nog slechts bovenlonen te worden betaald. Er hoeft geen studiefinanciering meer te komen/blijven vanuit de algemene middelen. De kindbijslag (en dus het daarbij behorende uitvoeringsapparaat) kan worden afgeschaft. Alle ingewikkelde loonbelastingtoestanden vervallen. Slechts een enigszins uitgebreid apparaat voor de vennootschapsbelasting blijft gehandhaafd. Ervan uitgaande overigens dat wij niet weer in de fout vervallen de belastingwetgeving te detaillistisch te maken. Wij kunnen de uitkeringsorganen krachtens de sociale zekerheid opdoeken. Ik verwijs even naar de sociale dienst ter plaatse (ik kom er straks nog op terug); de noodzakelijke uitbreiding van elf mensen die wij nauwelijks kunnen opbrengen, is vooral noodzakelijk omdat er een duur apparaat nodig is dat allerlei regeltjes controleert die voortkomen uit de koppeling "je moet gewerkt hebben en weer aan het werk willen, voordat je een uitkering krijgt". "Wanneer wij op deze manier doorgaan komt het er nog van, dat wij straks het uitkeringsniveau aan de gerechtigden verlagen om het apparaat dat de uitkeringen regelt in stand te houden en wij zeggen dan dat dat absurd is.

Je kunt je trouwens voorstellen dat als overgangmaatregel de sollicitatieplicht voor werklozen wordt afgeschaft. Hercontroles komen

dan te vervallen en dat bespaart ongeveer de helft op de uitvoeringskosten bij de G.S.D.

Wat betekent het invoeren van een basisinkomen nog meer voor de overheid? Wij hoeven er niet meer zo mee te zitten, wanneer wij arbeidsplaatsen afstoten, want het loon dat men daarbij zou inschieten betreft alleen maar het boveninkomen. En vergeet niet dat allen uit een leefeenheid een bodemuitkering hebben van - in mijn voorbeeld - f 12.000,-- per jaar of f 6000,-- voor kinderen. Je zult er dus nooit zoveel bij inschieten dat je je niet meer overeind kunt houden. En ook heel belangrijk is dat met een gegarandeerd inkomen gaandeweg de emotionele koppeling met het hebben van werk zal verdwijnen. Dat is nu juist wat veel mensen in het huidige werkgelegenheids- en inkomensbeleid opbreekt, wanneer zij op straat komen te staan.

In het door mij geschetste systeem wordt het de overheid ook veel duidelijker wat de burger nu vindt dat de taak van de overheid zou moeten zijn. Veronderstel nu dat menigeen de plantsoenen in zijn buurtje gaat onderhouden, omdat hij of zij er de tijd voor heeft (als gevolg van het basisinkomen en de werktijdverkorting). Dan is een plantsoendienst niet meer (of niet meer in dezelfde omvang) nodig. Wat er in die situatie dus gebeurt is dat de burger zegt: Ik doe het liever zelf, want dan behoeft ik dus ook maar een kleiner deel van het beschikbare nationale inkomen naar de algemene middelen toe te spelen. En zo kom ik terug op het punt waarop ik in september bij de eerste bezuinigingsbehandeling uitkwam: Onze verzorgingsstaat is niet alleen een financieel probleem geworden, maar ook een sociaal probleem. Wij hebben als inwoners immers te weinig het heft in eigen handen. Zo'n simpel voorbeeld van plantsoenenonderhoud kan worden aangevuld met talloze andere voorbeelden. Denk maar eens aan de hele maatschappelijke hulpverlening. Wanneer wij zowel financieel als in tijd gemeten meer in staat zijn onszelf en elkaar te helpen, zal de vraag rijzen of wij dan nog zoveel professionele hulpverleners nodig hebben. Denk ook aan het onderwijs. Wij zullen het onderwijs met behulp van "leken" op kleinschaliger niveau kunnen inrichten zonder dat het ons extra geld kost.

Mijnheer de Voorzitter. Ik hoop te hebben duidelijk gemaakt dat het met andere uitgangspunten voor een sociaal-economisch beleid in dit land niet nodig is om zo tegen elkaar te zitten aanhikken met de vraag "wat moeten wij nu met de financieringsproblematiek binnen de rijksbegroting en de gemeentebegroting". Maar er is wel sprake van een kwestie van politieke wil om oplossingen buiten de geijkte kaders te

24 november 1981.

zoeken. Ik hoop met het vorengestelde genoeg wilskracht te hebben overgebracht. Ik hoop en verlang eigenlijk ook van het college dat het met mij en met sommige andere fracties wil pogen de problemen waarmee de gemeente nu wordt geconfronteerd, in een structureel kader te plaatsen.

DE VOORNAAMSTE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN GEZINSHUISHOUDINGEN IN 1979

ontvangsten	Totaal ontvangsten en uitgaven in 1979:	uitgaven
Lonen, salarissen en sociale lasten (werkgever)	177 mld.	Voedings- en genot- middelen 39 mld.
Inkomen bedrijfsuitoefening, deelnemingen, beleggingen	41 mld.	Duurzame consumptie- goederen 46 mld.
Inkomensoverdrachten	15 mld.	Wonen 15,5 mld.
Sociale uitkeringen	64 mld.	Electriciteit, gas, water, brandstof 13 mld.
	297 297 mld.	Overige goederen en diensten (w.o. gezondheidszorg) 61,5 mld.
		Direkte belastingen 40 mld.
		Premies sociale verzekering 56 mld.
		Netto besparingen 23 mld.

Afrondingsverschillen en toeneming
liquide middelen: 3 mld.

BEREKENING NATIONAAL BENODIGDE MIDDELEN VOOR GEGARANDEERD BASISINKOMEN:

volwassenen (v.a. 15 jaar): 12810000 mensen x 12000,-/jaar = 153,72 mld.
 kinderen (tot 15 jaar): 1190000 mensen x 6000,-/jaar = 7,14 mld.

totaal afgerond 161 miljard

N.B. Deze berekening gaat uit van een bevolking van 14 miljoen inwoners waarvan 8½ % gevormd wordt door kinderen beneden de 15 jaar.